

Piše: prof. dr. Tatjana Dragičević Radičević

Tehnološki progres i ekonomija

U izučavanju determinanti razvoja ekonomije, tehnologije i društva, može se uočiti pozitivna linearna korelacija. U osnovi ekonomije je potreba zadovoljenja potreba pojedinca korišćenjem raspoloživih oskudnih, obnovljivih i neobnovljivih resursa. Korišćenje prirodnih resursa u funkciji egzistencijalnih aktivnosti pojedinca nije narušavalo prirodnu ravnotežu i koncept koji danas zovemo održivi razvoj.

Jaćanjem i razvojem potreba čoveka razvija se i intelektualni potencijal čoveka koji dovodi do tehnološkog napretka koji neumitno trasira put ekonomskom razvoju društva. Svaka nova faza tehnološkog napretka razvija i nove ekonomske aktivnosti, a na bazi linearnog koncepta uslovljava i razvoj društva u celini, ali otvara i nove zahteve po pitanju čovekovih potreba. Uzročno posledične veze tehnološkog progressa, društva i ekonomije, jasno su percipirane kroz rezultate industrijskih revolucija. Svaka naredna industrijska revolucija postavljala je nove postulate društva u celini, uticala je na pojedinca i njegove potrebe, pri čemu je imala tri aspekta. Prvi aspekt je bio u funkciji izgradnje što veće efikasnosti, drugi u dehumanizaciji sa sve većim uticajem mašina na čoveka, a treći u sve većoj suprotstavljenosti čoveka i prirode, pri čemu je došlo do velikog stepena otuđenja. Ekonomija je rasla linearno, zahvaljujući linearnom rastu tehnologije, ali unutar nje proizvodnja i potrošnja nisu rasle istim intenzitetom. Na osnovu statističkih podataka UNCTAD-a, od 1970. do 2017. godine, finalna potrošnja je na svetskom nivou porasla (mereno u stalnim cenama) sa 14.565.772 miliona dolara (1970) na 58.219.507 miliona dolara (2017), što predstavlja rast od 300%. U istom periodu GDP (meren stalnim cenama) na svetskom nivou u 1970. godini iznosio je 19.024.436 miliona dolara, a u 2017. godini 80.050.391 miliona dolara (proizvodnja porasla za 320,78%). Odnos proizvodnje i potrošnje u 1970. godini bio je u indeksu 1,31, a u 2017. godini 1,37. Dodatno analizirajući podatke o rastu broja stanovnika u istom periodu (u 1970. godini svetska populacija je brojala 3,7 milijardi ljudi, a 2017. godine 7,5 milijardi, što predstavlja rast od 104,03%), lako možemo zaključiti da potrebe čoveka rastu, da je line-

rani odnos ekonomije, tehnologije i društva narušen, i da je dobio progresivnu dimenziju. U ekonomskom aspektu to podrazumeva promene na strani osnovnih postulata zasnovanih na principima racionalnosti i efikasnosti. To implicitno utiče na redefinisane tehnoloških inovacija koje u funkciji održivog razvoja i očuvanja planete za buduće generacije treba da u svom konceptu implementiraju elemente novih procesa i materijala sa dimenzijom efikasnosti i održivosti i nenarušavanja prirodnog okruženja, kao i produže-

U istorijskom poimanju još u 19. veku, naučnici su ustanovili da tehnološki progres jeste u direktnoj korelaciji sa razvojem društva i ekonomije, ali da njegova akceleracija ima i pozitivne i negativne performanse. Pozitivne performanse ogledaju se u jačanju intelektualnog potencijala čoveka, zahtevima za što većim obrazovanjem i efikasnošću u proizvodnji, sve izraženijom potrošnji kao reprezentom čovekovih naraslih potreba, lakšoj komunikaciji itd. Negativne performanse ogledaju se u porastu neracionalnog prisvajanja delova prirode, rastu cena prirodnih resursa, ugrožavanju raspoloživih kapaciteta Zemlje za buduće generacije.

nog veka njegovog trajanja. Ekonomisti se suočavaju sa nužnošću iznalaženja modela, koji će odgovarati principu kao što je kružni tok u prirodi (resursi uzeti iz prirode moraju naći svoj put povratka u prirodu). Takođe, proizvodi koji su predmet potrošnje moraju imati što duži rok trajanja, a otpad se mora svesti na najnižu moguću meru i po strukturi biti takav da ga je moguće reciklirati ili na drugi način iskoristiti.

U istorijskom poimanju još u 19. veku, naučnici su ustanovili da tehnološki progres jeste u direktnoj korelaciji sa razvojem društva i ekonomije, ali da njegova akceleracija ima i pozitivne i negativne performanse. Pozitivne performanse ogledaju se u jačanju intelektualnog potencijala čoveka, zahtevima

za što većim obrazovanjem i efikasnošću u proizvodnji, sve izraženijom potrošnji kao reprezentom čovekovih naraslih potreba, lakšoj komunikaciji itd. Negativne performanse ogledaju se u porastu neracionalnog prisvajanja delova prirode, rastu cena prirodnih resursa, ugrožavanju raspoloživih kapaciteta Zemlje za buduće generacije. Potvrdu ovih teza nalazimo u delima Hobsona, Marksa i drugih. Hobson u svojoj knjizi „Evolucija modernog kapitala“ iz 1894. godine potvrđuje iznetu tezu, gde ukazuje na inventivnost

sublimiranu u industrijskim revolucijama, ali i socijalnu dimenziju apostrofiranu kroz kvantitet i kvalitet radne snage. Karl Marks u „Kapitalu“ iznosi sledeću tvrdnju: „Onaj deo vrednosti koji potiče od sirovine i pomoćne materije mora se smanjiti sa povišenjem proizvodnosti rada, jer se ova proizvodnost u odnosu na te materije pokazuje baš u tome što im se proizvodnost snizila.“

Iz prethodnih navoda, začetnika u izučavanju ekonomske misli, jasno se dolazi do zaključka da je ekonomija usko povezana sa razvojem društva i tehnologije, te da u određenom stadijumu protivrečnosti tog razvoja postaju dominante i nužno uslovljavaju kreiranje novih modela ekonomskog rasta i razvoja.

U osnovi novog modela ekonomskog rasta, nalaze se i novi tehnološki modeli. Model cirkularne ekonomije podržava progres i u ekonomskom i u tehnološkom smislu, pa samim tim povratno deluje pozitivno na održivi razvoj društva i očuvanje kapaciteta Zemlje i za buduće generacije. U osnovi ovog modela jeste korišćenje obnovljivih izvora, recikliranje svih materijala, inoviranje tehnoloških procesa, koji će omogućiti produženje veka trajanja proizvoda i na taj način smanjiti količinu resursa uzetih direktno iz prirode. Kruženje materijala, njihovo funkcionalno i efikasno korišćenje, bezbednost, „pametna“ ambalaža, institucionalizovani monitoring, 3D tehnologija i drugo, predstavljaju tehnologije koje će koristiti buduće generacije. Sama činjenica da formirana infrastruktura prevazilazi 50% prekrivenosti Zemljine površine jasno govori u prilog neadekvatnom postupanju prema prirodi i nesagledivim posledicama ukoliko se ne usvoje nove paradigme, kako u tehnološkom, tako i u ekonomskom razvoju (s obzirom na očekivani rast svetske populacije za 30% do 2050. godine). Primarno, tehnologija proizvodnje hrane, vode, energije i oskudnih resursa mora da dobije nove dimenzije koje su u funkciji održivog razvoja u smislu povratka prirodi.

Tehnološki progres treba da bude usmeren na pet principa cirkularne ekonomije: pun životni ciklus materijala i proizvoda („cradle to cradle“), ekonomija performansi (konkurentnost sa smanjenim stepenom potrošnje), industrijska ekologija (urbani

Tehnološki progres treba da bude usmeren na pet principa cirkularne ekonomije: pun životni ciklus materijala i proizvoda („cradle to cradle“), ekonomija performansi (konkurentnost sa smanjenim stepenom potrošnje), industrijska ekologija (urbani metabolizam, dematerijalizacija, eko-efikasnost i industrijska simbioza), prirodni kapitalizam (povezivanje ekonomske i društvene ideologije u širim sferama), „plava ekonomija“ (ekonomski rast i socijalna uključenost u osnovi očuvanja okeana i obalnih područja i sprečavanje degradacije ekosistema) i regenerativni dizajn (usmerenost na širenje razvojnih praksi u integracijama ekološkog i društvenog razvoja tj. regenerativne razvojne tehnologije su ekološki prihvatljive aplikacije, male veličine, decentralizovane, radno intenzivne, energetske efikasne, otporne na klimatske promene, usredsređene na ljude i kontrolisane od strane zajednice).

metabolizam, dematerijalizacija, eko-efikasnost i industrijska simbioza), prirodni kapitalizam (povezivanje ekonomske i društvene ideologije u širim sferama), „plava ekonomija“ (ekonomski rast i socijalna uključenost u osnovi očuvanja okeana i obalnih područja i sprečavanje degradacije ekosistema) i regenerativni dizajn (usmerenost na širenje razvojnih praksi u integracijama ekološkog i društvenog

razvoja tj. regenerativne razvojne tehnologije su ekološki prihvatljive aplikacije, male veličine, decentralizovane, radno intenzivne, energetske efikasne, otporne na klimatske promene, usredsređene na ljude i kontrolisane od strane zajednice).

Cirkularna ekonomija može da predstavlja odgovor na zahteve koji proizilaze iz negativnih konstelacija primene elemenata sadašnjih modela u linearnom odnosu ekonomije i tehnologije, koje nisu očuvale raspoložive kapacitete prirodnih resursa. ▣

prof. dr. Tatjana Dragičević Radičević,
vanredni profesor
MEF fakultet
www.mef.edu.rs